

הקדמה

אם תשאל מִי־שהו האם חשוב להיות סובלני, סביר להניח שהתשובה שתקבל תהיה: 'כן!'. הסובלנות נתפסת בעינינו גם כלי לחשוב עליה יותר מדי, כמידה טובה. הסובלנות זו תכונה חיובית שההפך שלה - חוסר סובלנות, קנאות או פנאטיות (=קיצוניות), הן תכונות שעלינו להילחם בהן ולתקן אותן. אך האמנם תחושה טבעית זו נכונה? האם האווירה התרבותית בה אנו חיים, שבוודאי רואה בסובלנות ערך ראשון במעלה עולה בקנה אחד עם התורה - רצון ה' על מנת לענות על שאלה יסודית זו פונה הרב קוק כדרכו כדי להסביר את המושג הנקודתי בהקשרו הכללי. זוהי עמדתו של הרב בכל סוגיה בה הוא עוסק, אך בסוגיה הספציפית הזאת נראה שהשיטה הופכת להיות התוכן בעצמו. גם הרב רואה את הטוב שבמידת הסובלנות, אך יחד עם זאת הוא רואה גם את הטוב שבמידת הקנאות. הכיצד? הסובלנות אמורה להיות תכונה נפשית חזקה שתפקידה לסייע בעדנו לתת מקום לעמדות שונות, לא כי אין בכוחנו להכריע, לא בגלל שאיננו בטוחים מהי האמת והספק אוכל בנו, אלא בגלל שהאמת היא רחבה, עמוקה ומקיפה. היא לא נמצאת רק במקום אחד, ולכן עלינו לבחון בסובלנות היכן נקודת האמת שבכל עניין בעולם. נקודת השקפה זאת קנאית בה בעת שהיא סובלנית - היא קנאית לאמת האלוהית. והאמת הזאת כאמור, רחבה ומקיפה.

ביאורים

בפסקה שלפנינו הרב מבאר את אחד מיסודות משנתו הרעיונית המהווה אבן יסוד להבנת דרך ההתמודדות עם דעות מנוגדות בעולם הרוח בכלל. הפסקה שכתרתה - 'למלחמת האמונות והדעות' רומזת על הנושא בה היא עוסקת. בחלל עולמנו מסרות דעות שונות, אמונות ותפיסות עולם המעצבות את דרך ההסתכלות של בני האדם על העולם. האם ישנה דרך לבחון איזו מבין הדעות והאמונות נכונה יותר? האם יש אמת מוחלטת - אמינית יותר, או כפי שנהגים לומר: 'איש באמונתו יחיה', ו'כל אחד והאמת שלו' וכו'. כדי לענות על שאלה זו הרב מציב פרמטר ברור, נקודת בוחן שתסייע בעדנו לבחון היכן נמצאת האמת: 'כללות', 'וודאות', 'יחוד'. לשם הבנת שלושת המושגים הללו והקשר ביניהם הרב משתמש במשל: מדע האסטרונומיה שקיים כבר מימי קדם. הקדמונים ניסו להבין את מהלך תנועות הכוכבים, תכונתם והשפעתם ההדדית. מסביר הרב שלאחר שניסו גילה את כוח המשיכה ואת השפעתו על כל התנועה הקוסמית, ממילא - 'נפלו' מאלוהים הסברים אחרים שהיו לא יותר מאשר ספקולציות. כלומר: הסבר כללי מקיף אחד מאפשר הבנה טובה של תופעות רבות ויוצר וודאות ויחוד. הוודאות נובעת מכך שהסבר שניתן מקיף ואינו עונה על נקודה אחת, בעוד שהוא נותר בסימן שאלה לגבי עניינים אחרים. הייחוד גם הוא תוצאה של הכלליות - אין כאן הסברים שונים אלא הסבר אחד, יחיד ומקיף ולכן גם אינו מותיר מקום לאפשרויות אחרות עד כאן המשל. הנמשל הוא שגם בעולם הרוח קיימת 'וודאות' ולעומתה - ה'ספקנות'. האמונה באל אחד ויחיד, שכל העולם הוא פרי בריאתו ויצירתו מביאה להסבר כללי ומקיף לכל גילוי פרטי בעולם. האמונה הזאת מביאה לסובלנות, מצד ההבנה שגם כוחות מנוגדים שורשים אחד, וכאשר ישנה התנגשות בין חלקים שונים ומנוגדים - עלינו לברר מהו מקומו הנכון של כל חלק, וכך להשלים בין החלקים. סובלנות אמינית איננה אפוא רכרוכית וחלשה, היא לא מוותרת אלא מבררת. היא מבקשת להעמיד את הדברים על דיוקם ואמינותם וכך להביא לתמונה כללית, עמוקה ורחבה יותר.

שאלות לדין

כיצד יש לפתח שיח ודין לאור פסקה זו?

מי אמר שה"כללה" בה אנו מאמינים היא הנכונה? הרי זו גם טענת החולקים עלינו! אולי הם הצודקים?

הצלחת תליה חמדה בן אליהו חיים ה"ו
לעילוי נשמת ר' שמריהו בן ר' מרדכי ז"ל

סובלנות

כל גלוי-רוח כללי¹ לפי התגברות הפללות² שבו כך הנדאות מתחזקת בקרבן ולפי מידת נדאותו, כשם שאינו ניתן מקום לספק, כך איננו מותר את זכותו לאחרים לשתתף עמו; הכלליות, הנדאות והיחוד³ תלויים הם זה בזה.

למשל שיטות-התכונה⁴ הישנות, שהיו חזיונות פרטיים מתפשטים רק⁵ על חוג גבול התכונה בלבד, היה הספק טמון בקרבם, עד שהיה מרגלא בפומייהו⁶ של התוכנים, שתארי⁷ התכונה והנחותיה הנם רק למצא איזו הצעה לפתרון שנויי התנועות הרבים של הגרמים השמימיים ושפותרון⁸ יהיה באיזה דרך אחר. ומיום שחך כח-המושך החל לפתור את השאלות התכוניות, מתוך שהוא תזין קוסמולוגי כללי⁹, השליך מעליו את עבותות הספק, ומזה בא גם ההבדל השני, שהתכונות הישנות¹⁰ היו נוחות להשתתף אלה באלה, מה שאין כן התכונה החדשה, שמתוך תכונתה הכללית הנדאית קנאית היא ואי-אפשר שיאמר אדם לפתור קצת מחזיונות התכונה על-ידי כח המושך ושאריתם באיזה פתרון אחר מתנועות גלגליות שעל-פי הצעות-התכונה הישנות.

כן בהופעות הרוח, היתה האליליות סובלנית¹¹ וההפך של האחדות קנאית¹²; מתוך שהיא כללית ולא פרטית, נדאית ולא מספקת, הרי היא מיוחדת ולא משתפת. הכלליות אינה סובלנית על-פי הצורה החיצונית של הסובלנות, אבל בתוך קנאותה נמצא גרעינה הפנימי של יסוד הסובלנות.

הסובלנות החלשה¹³, המחלשת את החיים¹⁴, באה מתוך גלוי-רוח פרטיים שאינם משקים בטלה של הכלליות, והקנאות הממארת¹⁵ באה מתוך גסות-רוח, המביאה לחשב את גלוי רוח פרטיים שהם עומדים במעלת ההכללה העליונה¹⁶; מפני שהם רק גלויים פרטיים אינם יכולים להחיות את כל גוני-הרוח שחזן מחוגם, ובצרות-עינים בירת הגלויים שאינם יכולים לכללם אינם כפי-אם ממצעים את התפשטות החיים וממעיטים את דמות גלוי-הרוח.

אבל ההכללה העליונה נותנת דוקא על-ידי מרחבה ונדאותה את התכונה העדינה בדיקנות היחוד, המביאה את הקנאה המשבחת המולידה את גאונות-הרוח, המסירה מדרךה כל רפיון של קטנות פרטית, כל ספק וכל שתוף, "ד" בדרך יתנונו ואין עמו אל נכר" (דברים לב, יב). ומתוך שהיא כללית, מפני שבתוכה כלול כל, אינה יכולה על-פי טבעה להוציא כל דבר משלטונה והכללתה ולכל היא נותנת מקום, אבל בזה היא רק מרבה את הופעות האורה בתוך כל סגנוני-החיים וגלוי-הרוח, וחסף הסבלנות היסודי שלה הוא לתן מקום לכל נטיה של אור, של חיים ושל הופעה רוחנית. יודעת היא כי בכל יש ניצוץ אור, הניצוץ האלהי הפנימי¹⁷ זורח בכל אחת מהאמונות השונות, בתוך סדר-הנוף שונים לתרבות האנושית, לתקון הרוח והחמור, השעה והעולם, היחיד והצבור שלה, אלא שהם בהדרגות שונות.

(אורות, זרעונים, למלחמת הדעות האמונות)

גלוי-רוח כללי - הבנה רוחנית הנוגעת למערכות שונות. **לפי התגברות הפללות וכו'** - ככל שההבנה היא יותר כללית ומסבירה רבות יותר, כך מתברר שהיא יותר אמינית וככל שנראה שהיא יותר אמינית, היא שוללת את האפשרות להבנות אחרות. **והיחוד** - שזו ההבנה הנכונה היחידה. **שיטות-התכונה** - אסטרונומיה. **מתפשטים רק וכו'** - עסקו רק בסדר הכוכבים. **מרגלא בפומייהו** - רגיל בפניהם לומר. **תארי** - התאוריה. **חזיון קוסמולוגי כללי** - עיקרון שעולה בכל מערכות הכוכבים. **התכונות הישנות** - התכונות שיוחסו לכוכבים לפי התובנות הישנות. **האליליות סובלנית** - המאמינים באילימים יכלו לקבל אמונה באלים רבים. **ההפך של האחדות קנאית** - ההכרה באלוהים אחד לא נותנת מקום לשום אמונה אחרת. **כללית** - האחדות היא הסתכלות כללית על כל מערכת הנהגת העולמות לעומת האליליות ההופכת כל כוח במציאות לישות אלוהית. **הצורה החיצונית** - סובלנות הבנויה על כך שאין אמת מוחלטת והכל מסופק. **הסובלנות החלשה וכו'** - השלילית, באה מתוך הסתכלות מצומצמת ופרטית ואינה מושפעת מהסתכלות כללית. **המחלשת את החיים** - כיון שאין אמת, אין גבורה ובטחון לעשות ולפעול. **הקנאות הממארת וכו'** - הקנאות ההרסנית באה מתוך גאווה, שבעלי הסתכלויות מצומצמות חושבים שאצלם מצויה כל האמת, ולכן הם לא נותנים לאחרים זכות קיום. **ההכללה העליונה** - ביסוד יכולת ההסתכלות הכוללת עומדת גם תכונה עדינה של דייקנות, הנותנת מקום בסבלנות רבה לכל הפרטים על גיוניהם המיוחדים. **הניצוץ האלהי הפנימי** - בכל אחת מהאמונות קיים תוכן פנימי טוב ונצרך במקומו וזמנו.